

CONSIDERATII ASUPRA INSTRUIRII ÎN DOMENIUL PATRIMONIULUI CONSTRUIT

Adrian CRĂCIUNESCU

PREAMBUL

Pe fondul intențiilor de descentralizare în toate domeniile, statul se retrage treptat și din gestionarea monumentelor istorice sub raport financiar. Se poate considera că, pe parcursul anilor scurși de la revoluție, statul a fost investitorul cel mai important în restaurarea unor obiective istorice. În multe situații finanțarea a însemnat scurgerea unor sume importante fără rezultate economice vizibile, uneori fără finalizarea lucrărilor începute cu mulți ani în urmă. În ultimii ani însă, fondurile au scăzut tot mai mult și numărul șantierelor nou deschise este din ce în ce mai mic, poate chiar neînsemnat față de numărul obiectivelor înscrise în lista monumentelor.

În tot acest timp, investițiile private sau altele decât cele de la bugetul central se rezumă la intervenții pe fațade sau la operațiuni de transformare a clădirilor listate care nu pot fi clasificate ca operațiuni de restaurare. De cele mai multe ori deținătorii unor astfel de obiective fac tot posibilul pentru a le declasa sau pur și simplu le lasă să se degradeze pentru a putea construi ceva absolut nou pe locul ce rezultă prin autodemolarea monumentelor respective.

Această situație va duce chiar pe termen scurt la pierderea unor obiective de patrimoniu dacă nu se va face o campanie de instruire a populației în general și în special a factorilor care pot contribui direct sau indirect la punerea în valoare a ceea ce a mai rămas din monumentele ce sunt înscrise în liste, dar și a celor ce nu au fost încă înscrise, dar ar trebui să fie

protejate într-un fel sau altul cum ar fi, de exemplu, cazul patrimoniului industrial.

MINISTERUL CULTURII ȘI CUTELOR

CULTE

Nu există un program coerent de educare a clericilor în ceea ce privește conservarea patrimoniului construit. Mare parte a monumentelor listate sunt cele care aparțin cultelor și se poate constata că multe intervenții agresive au loc pe clădirile de cult. Există o tendință puternică de a se construi edificii de cult noi, în condițiile neglijării celor existente, precum și de a interveni agresiv atunci când se trece la „restaurarea” fondului construit. Intervenții nonșalante inițiate chiar de episcopi pentru a amplasa rețele de telefonie mobilă, vizibile în turla bisericii episcopale (care a fost și tencuită „strop” cu mortar de ciment de niște meșteri oarecare), executarea de acoperișuri cu tablă de aluminiu stridentă, construirea unei biserici noi la un metru de o biserică existentă, doar pentru că acesta aparține unui alt cult (deci va trebui eliminată), demolarea unui front de case într-un centru istoric pentru a înghesui o nouă și probabil „măreață” biserică, toate acestea sunt lucruri posibile din lipsă de educație.

Mentalitatea conform căreia statul a introdus o mănăstire pe lista monumentelor și prin urmare este dator să finanțeze orice lucrare de conservare este foarte puternică. Altfel nu s-ar putea explica de ce pictorii restauratori dintr-o mănăstire erau nemulțumiți doar de faptul că Ministerul Culturii și Cultelor nu aloca

suficienți bani pentru lucrări, în condițiile în care la mai puțin de 200 de metri de respectiva mănăstire se construia un mare hotel cu banii cultului căreia îi aparține acel obiectiv istoric, în timp ce finanțarea venită din partea aceluiași cult pentru restaurarea propriei fresce istorice era 0.

Implicarea conducerilor cultelor, dar mai ales a preoților de parohie, în protejarea patrimoniului nu se poate face fără ca aceștia să fie conștienți de valorile pe care le posedă și fără a avea minime cunoștințe în ceea ce privește conservarea acestor valori pentru a înțelege cerințele specialiștilor. Trebuie, deci, impus un program de educație a acestor primi responsabili în gestiunea patrimoniului, acest lucru fiind cu certitudine o prioritate ce trebuie avută în vedere de Ministerul Culturii și Cultelor.

INSTITUTIILE DESCENTRALIZATE

Centrul pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii a încercat inițierea unui curs destinat inspectorilor în cadrul Direcțiilor Județene pentru Cultură Culte și Patrimoniu Cultural Național. Inițierea cursului a pornit de la considerația că adoptarea Legii 422 face necesară o asemenea instruire, întrucât este nevoie de o acțiune unitară la nivel național. Legea stabilește niște obligații, fără a preciza și cum se îndeplinesc acestea. Constatarea a fost că, din cele 42 de direcții județene, au răspuns aproape o treime, restul fiind fie neinteresate de acest subiect, fie nu aveau persoane competente angajate pe posturile prevăzute de lege, fie nu aveau fonduri pentru acest capitol.

Aceasta poate sugera că, la nivelul administrației în teritoriu, nu există o adevărată forță care să aplice legea, pentru că lipsesc mijloacele umane și cele financiare deopotrivă.

Trebuie analizat ce se întâmplă în aceste condiții în care:

- nu există o metodologie de evaluare a monumentelor istorice care să fie un instrument de lucru pentru exercitarea dreptului de preemțiune al statului la vânzarea monumentelor, dar și un instrument prin care cei ce deteriorează patrimoniul să poată fi trași la răspundere financiară, dincolo de cea penală.

- nu există practic un mecanism unitar de exercitare a controlului strict asupra felului cum sunt tratate monumentele - amenzi și procesele verbale aferente, taxe și modul în care acestea, odată încasate, se constituie nu în bani la bugetul central, ci în fond de restaurare etc.

- nu există personal corespunzător pentru crearea serviciilor de monumente istorice la nivelul fiecărui județ.

Presupunând că aceste aspecte vor fi rezolvate, este imperios necesar ca acest corp de inspectori să se comporte unitar și să aibă o viziune comună, lucru ce nu poate fi obținut decât prin sesiuni de instruire comune periodice. Pe de altă parte, acești inspectori trebuie să aibă pe viitor un statut mai bun, să fie investiți cu mai multă autoritate pentru a se putea face respectați și, de ce nu, temuți de cei care încalcă legea.

ADMINISTRAȚIA CENTRALĂ

Lipsa educației specifice patrimoniului construit și a informațiilor privind potențialul economic al acestuia este evidența la nivelul guvernamental pe segmentele Turismului, Finanțelor, Administrației Publice Locale și cel al Lucrărilor Publice, Transporturilor și Locuinței.

Din păcate, nu pare a exista o colaborare eficientă între aceste ministere și Ministerul Culturii și

Cultelor, pentru o obține un efort colectiv în vederea punerii în valoare a ceea ce ne-a mai rămas din moștenirea culturală.

TURISMUL

Este inadmisibil ca la nivelul operatorilor în turism să se ceară obținerea de licențe fără minime preocupări în domeniul patrimoniului cultural, având în vedere că o mare parte din turismul actual este cel cultural. Această abordare nu pare a fi întâmplătoare în condițiile în care un mare proiect al Ministerului Turismului venea să agreseze un sit al patrimoniului mondial unde nu considera necesar să se implice nivelul conservării și punerii sale în valoare printr-o acțiune durabilă, ci pur și simplu printr-o facilă exploatare de imagine. Nu pare firesc să existe o asemenea mega acțiune, când în acea zonă nu este stabilit nici măcar un punct de informare turistică, nu există un program de susținere a turismului la scară mică, un program de hoteluri de capacitate mică și care să revitalizeze clădiri istorice în abandon, etc. Este absolut necesar să fie prezentate exemplele occidentale, cum ar fi cel italian (între altele), în care chiar și cea mai mică localitate ce are ceva de arătat din punct de vedere turistic are un punct de informare de unde poți obține o hartă și indicații privind posibilitățile de cazare și de vizitare. Dacă cineva ar putea spune că exemplul italian e prea pretențios, se poate convinge că la Cracovia, deci într-o fostă țară comunistă, aceeași regulă a informării se aplică cu succes.

Este în interesul celor două ministere să se cadă de acord asupra unui asemenea program de educare, în primul rând a persoanelor din administrația centrală și apoi a marilor operatori sau a altor investitori în turism. Este simptomatic cazul Bucureștiului care, ca și capitală de rang european, suferă din punct de

vedere al proiectării unei imagini demne de a fi luată în calcul și la capitolul turism, proprii săi cetățeni fiind în general incapabili de a identifica alte atracții la nivel urban, în afară de Muzeul Satului și Casa Poporului.

Ne putem pune întrebări și față de faptul că s-a considerat că turiștii ar fi mai stimulați de apariția unor palmieri în Mamaia decât de revitalizarea unor obiective cum ar fi Cazinoul din Constanta, de semnalizarea și popularizarea mai accentuată a edificiului cu mozaic roman sau de organizarea unor acțiuni estivale cu Muzeul Județean, cu Muzeul Marinei, etc.

Nu se poate trece la o mentalitate de dezvoltare durabilă în acest domeniu fără o campanie de instruire prealabilă în ceea ce privește atât posibilitățile, cât și nevoile patrimoniului construit.

FINANȚELE

Pare la fel de inadmisibil ca Ministerul Culturii și Cultelor să nu lupte pentru ca taxele percepute la atestarea specialiștilor, precum și a celor percepute la construcțiile noi din zonele protejate, să nu se facă venit la bugetul central, precum impozitele, ci să se constituie în fond extrabugetar pentru restaurare, așa cum de fapt spune Legea nr. 422 pentru protejarea monumentelor istorice. Ce putem aștepta de la Ministerul Finanțelor în atari condiții?

Protejarea patrimoniului construit presupune un efort special și, prin urmare, el trebuie sprijinit. Faptul că mare parte a deținătorilor de monumente doresc declararea lor arată că, de fapt, a deține un asemenea bun imobil este mai curând o povară decât un avantaj.

Scutirea de la plata impozitului pe clădire este o măsură nesemnificativă. În multe țări europene se observă o preocupare a deținătorilor de asemenea

obiective de a le proteja, pentru că este în propriul lor interes, pentru că există mecanisme reale pentru ca aceștia să fie cointeresați material. Se poate spune că există și în țara noastră stimulente de ordin financiar pentru a proteja patrimoniul? Probabil că nici nu vor exista până nu vor fi instruiți cei ce sunt în măsură să construiască aceste mecanisme.

Este o prioritate atragerea acestor factori în niște programe educative, în care să poată lua cunoștință de modul și rațiunea de operare a Loteriei Naționale din Marea Britanie, spre exemplu. Este util ca acești factori să afle cum sprijină guvernul suedez pe micii fermieri care dețin clădiri ce țin de istoria exploatării agricole, în vederea conservării acestora, pornind de la ideea că fermierii trebuie ajutați atât timp cât respectivele clădiri nu le mai aduc beneficiu economic și astfel ar putea deveni o povară financiară.

Este necesar ca factorii de decizie financiară să cunoască ce înseamnă protejarea patrimoniului și să înțeleagă în acest mod felul în care în Occident este stimulată conservarea acestui patrimoniu. Toate acestea țin de organizarea unor programe educative pentru niște specialiști în domeniul lor care, în mod firesc, nu cunosc nimic despre un domeniu pe care îl pot influența decisiv și care, de fapt, este de importanță națională.

ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ

Fără ca administrația publică locală să fie subordonată cu adevărat vreunei structuri guvernamentale, precum fostul Minister al Administrației Publice Locale, ar trebui totuși ca de la nivelul guvernului, în colaborare cu Ministerul Culturii și Cultelor, să fie inițiată o campanie de educație pe probleme de patrimoniu. Este regretabil că

propunerea în acest sens a Centrului pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii, lansată cu ocazia licitației de proiecte pentru Fondul Cultural Național, nu și-a găsit ecoul necesar.

Este trist să constatăm că, din ignoranță, la nivelul administrației locale se pierd sau se mutilează obiective care în țările europene ar fi tratate cu cea mai mare atenție. Aceasta se întâmplă din cauza proastei întocmiri a planurilor de urbanism, ca urmare a lipsei de cerințe specifice din partea consiliilor locale și a primarilor. Ca niște exemple, s-ar putea da demolarea unei vechi fabrici de bere din Oradea care, deși nu era listată, ar fi putut fi reabilitată și pusă în valoare. Una din primele fabrici de zahăr din țară, nici ea listată, practic s-a pierdut pentru că în comuna Chitila nimeni din administrația locală nu și-a pus vreodată problema de a o proteja în vreun fel. Parcul Complexului Cultural Mogoșoaia se vrea a fi rupt de monument, pentru că probabil există intenția economică de a construi noi locuințe de lux, care practic să agrezeze acest monument de importanță națională. Fără îndoială că exemple de acest tip pot umple pagini întregi și pot face dovada că patrimoniul cultural în conștiința locală nu înseamnă mare lucru în prezent.

Dincolo de acțiunile distructive făcute cu premeditare și uneori cu rea-credință, o mare parte din lipsa de acțiuni constructive din partea administrațiilor locale vine din lipsa educației și a informației pozitive în raport cu patrimoniul construit. Se poate (și este o prioritate) întreprinde ceva în vederea instruirii periodice a celor ce gestionează aceste probleme la nivel local, dacă se instituie un protocol de colaborare între cele două ministere implicate în această problemă.

LUCRARILE PUBLICE

Se poate pune întrebarea: de ce campania aparent intensă de a construi locuințe sociale nu este corelată cu ideea asanării unor centre istorice aflate în situații critice cum ar fi - ca să dăm numai două exemple - centrul istoric al Bucureștiului și zona peninsulară a Constanței? Există oare preocuparea de a rezolva două probleme dintr-o singură operațiune? Firește, o acțiune coerentă de acest tip presupune conștientizarea valorii, a potențialului unor zone urbane care astăzi sunt considerate moarte și lipsite de interes economic. Cum ar putea fi inițiate campanii coerente gestionate de Ministerul Lucrărilor Publice Transporturilor și Locuinței împreună cu ceilalți factori interesați dacă nu există cultura care să stea la baza unei asemenea viziuni unitare?

Un minim program de instruire privind valoarea unor zone urbane istorice se impune, pentru că cei ce sunt în măsură să decidă pe acest segment să aibă cunoștință, spre exemplu, de politicile duse de Belgia (la Brugge sau Leuven), în Italia (la Cesena), precum și în alte țări europene cărora vrem să ne alăturăm. Educația, fie și prin informație primară, trebuie să stea la baza începerii unor acțiuni coerente care în final pun în valoare patrimoniul.

CONCLUZII PARȚIALE

Probabil că prioritar pentru domeniul patrimoniului construit nu este formarea de noi specialiști, dacă aceștia vor fi apoi în șomaj tehnic. Prioritară este o campanie generală de educație a populației și a diverșilor factori de administrație, pentru ca treptat să se creeze o piață reală existentă oriunde în Occident în jurul

patrimoniului, cu bază atât economică, cât și culturală, de păstrare a caracterului unei națiuni.

Disparația de pe piață a principalului comanditar în domeniul protejării patrimoniului - statul - nu trebuie să lase un vid, pentru că astfel vom pierde și specialiștii care încă mai există în domeniu. Prin educație trebuie să ne asigurăm că, în viitor, vor exista atât mecanismele administrative, cât și cele economice care să genereze interesul de a perpetua o parte - și nu cea mai lipsită de importanță - din cultura națională, care este patrimoniul construit.

Prin urmare, ar fi important a se lansa o campanie ramificată, cu ținte diverse, pornind de la societatea civilă și până la administrația centrală, pentru a ne asigura că există la nivelul societății o asumare a patrimoniului.

Ca și în medicină, nu se poate vorbi de un tratament al unei boli atât timp cât pacientul nu este conștient de boala sa, iar medicul specialist nu cunoaște complexitatea bolii înainte de a aplica un tratament în specialitatea sa. Și apoi ideal ar fi să acordăm atenție mult mai mare profilaxiei, pentru a nu ajunge în situația de a fi bolnavi.

Fără o atenție deosebită acordată educației societății, orice discuție despre protejarea monumentelor istorice este sortită a fi sterilă și lipsită de interes în afara cercului de specialiști care o abordează. Fără educația societății, în spectrul ei cât mai larg, specialiștii vor fi în permanent monolog, lipsiți de elementul esențial care ar putea duce la dialog: partenerul avizat. Fără educația societății vom pierde inevitabil obiectul interesului nostru, adică identitatea culturală dată de patrimoniul construit.